

ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

1994թ. Օգոստոս 18:

Այս թուագրութիւնը երկար եւ անչնչելի պիտի մնայ հայ աշխարհի սերունդների յուշամատեններում. ի Տէր հանգեալ Ամենայն Հայոց Հայրապետն ու Ազգապետը, Տ. Տ. Վազգէն Ա. Վեհապետ:

Նա քառասուն տարիներ ստանձնելով Հայոց Հայրապետութեան ծանրագոյն լուծը, Մեծն մարգարէի նման իր հովուական գաւազանը ձեռքին, Աւետեաց երկրի քաղաքներն ու տեղանքները հոգում ու մտքին եւ Աստուծոյ անունը շրջներին, ամխոնջ ու անյոգնաբեկ առաջնորդեց ու խնամեց, լուսադրեց ու սիրեց, այդ սիրով իսկ ապրեց ու ապրեցրեց հայրական գութի կարօտեալ անորոշութեան մէջ խարխափողներին՝ յարածամ բոցավառելով մեր մէջ Աստուածաշունչ պատգամը, ըստ որի. «Նորոյ երկնից եւ նորոյ երկրի ըստ աւետեացն հայեցեալ սպասեմք, յորս արդարութիւնն բնակէ» (Բ Պետ. Բ 13):

Յաւերժի ճամբորդի ուղին բռնեց Վեհափառը, մեկնեց՝ երկնքում հանդիպելու իր նախորդ մեծերին, մեկնեց՝ ներկայանալու եւ խոնարհուելու Աստուծոյ Աթոռին եւ ընդխառնուելու յաղթական Եկեղեցու յաղթանակած զօրաբանակին, որտեղից առաւել ուժականութիւն ստացած իր անթաթար արծուաթոռիչ հայեացքով պիտի հսկի ու խնամարկի՝ երկնային լոյս խորաններում ճախրող հոգու թելերը տարածելով Հայոց երկնակամարին ի պահպանութիւն:

Բարի երթ քեզ, Վեհափառ Հայրիկ, Բրիստոսատուր Հօտապետ, «Հայրապետ սուրբ եւ անբիծ», հոգուդ միաձուլուած ու միախառնուած ժողովրդիդ աղաչանքները տար դէպի Բարերարն Աստուած, որպէսզի ողորմութեան արգասիք երկնային մանանան ցօղի Վեհիդ ածուի վրայ: Բազում անգամներ հանդիպելով աշխարհային այիբների եւ փոթորիկների, թերահաւատութեամբ կալանուած Պետրոսի պէս երկնչեցիք, սկսեցիք ընկղմուել եւ աղաղակել. «Հայր, փրկեալ զմեզ», եւ Քր Տէրունած Աջից կառչելով լսեցիք Աստուածորդու խօսքի արձագանքը. «Թերահաւատ՝ ընդէ՞ր երկմտեցեր», որ դարձաւ մեզ համար անմարտնչելի վահան ու պարիսպ ամրութեան, ճանապարհ ազատութեան եւ լոյս հաստատութեան վերստին նորոգման ու մխիթարութեան: Հայրապետիդ

խնդրանքներին ու աղօթքներին ի պատասխան մենք եւս ականջալուր եղանք երկնքի քարձուներէից հնչող Տիրոջ քարբառին. «Զհոգին ճշմարտութեան, զոր աշխարհս ոչ կարէ ընդունիլ, զի ոչ տեսանէ զնա եւ ոչ ճանաչէ զնա, բայց դուք ճանաչէք զնա, զի առ ձեզ բնակեցի եւ ընդ ձեզ եղիցի: Ոչ թողից զձեզ որքս. գամ առ ձեզ»:

Կարծես տարիներ առաջ Քո նախորդի՝ երջանկայիշատակ Գեորգ Զ. մեծագործ Հայրապետի մահախօսականում արտասանուած տողերը Քեզ համար էիր նախանշում, որ եւ մենք Քո իսկ աստուածախօս լեզուով ասում ենք. «Մի՞թէ մենք թաղեցիք Վեհափառը: Ան մեր մէջն է: Անոր հոգին մեզի հետ է՝ մեզ կ'ողնկցի՝ ալ աւելի սիրելու գիրար եւ իր սուրբ գործը շարունակելու»:

Օգոստոս 25:

«Ի վախճանիլ առն արդարոյ ո՛չ կորնչի յոյս»:
(ԱՌԱԿ. ԺԱ 7)

Սուրբ Էջմիածնի շքեղազարդ Վեհաբանում խաղաղութեամբ միրհող Վեհափառը սպասում էր Մայր Աթոռիս միաբանների եւ Սրբազան եպիսկոպոսների այցելութեանը, սակայն այս անգամ ոչ թէ Մայր տաճար Սուրբ եւ անմահ Պատարագին հաղորդուելու թափօրի ակնկալութեամբ, այլ երկրային տանը վերջին հրաժեշտ եւ դէպի Երկնային օթեան ճանապարհորդելու խորհրդով:

Տան կարգի հոգեթով արարողութեան պահին, առաքելի խօսքին համահունչ, կարծես լսում է այս պատերի մէջ առեջուած պատգամը Ամենայն Հայոց Հայրապետի. «Եւ փութամ ճեպի միշտ զձեզ յորդորել. զի եւ յետ իմոյ ելանելոյ յաշխարհէս առնիցէք զիշատակս այսոցիկ» (Բ Պետ. Ա 15):

Այս սրբաշունչ ծիսակատարութիւնից յետոյ սգաթափօրը Վեհափառին ողնկցում է դէպի Երեւան՝ Արարատեան Հայրապետական թեմի Առաջնորդանիստ Սուրբ Սարգիս եկեղեցի, որտեղ հաւատացեալների ստուար զանգուածները մինչ ուշ երեկոյ այցելելով վերջին տեսակցութիւնն ու հանդիպումը ունեցան իրենց Հայրիկի հետ, որի հոգին, սրբաձուլուած Տիրոջ Հոգու հետ, պատգամում էր. «Սիրեցէք զմիմիանս, որպէս սիրեցի ես զձեզ, զի եւ դուք սիրեցիք զմիմիանս»:

Օգոստոս 26 - 27:

«Հնդուհիլի եւ առաջի Տեառն ճա-
նապահը մարդոց արդարոց վասն նոցա եւ
թշնամիք բարեկամք լինին»:
(ԱՌԱԿ. ԺԵ 28)

Օգոստոսի 26 - ին առաւօտեան ժամը 10.⁰⁰ - ին Երեւանի Սուրբ Սարգիս եկեղեցում, նախագահութեամբ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Տ. Գարեգին Բ. Հայրապետի եւ աղօթական ներկայութեամբ Երուսաղէմի եւ Կ. Պոլսոյ Հայոց Սրբազան Պատրիարքների ու Հայաստանեայց Եկեղեցու թեմակալ առաջնորդների, նաեւ մասնակցութեամբ ՀՀ Նախագահի, Վարչապետի, Փոխնախագահի, կառավարութեան անդամների եւ ՀՀ - ում օտարերկրեայ դիւանագիտական ներկայացուցիչների, տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան սրտառու աւարտողութիւնը, որ հայցումն էր ամբողջ հաւատացեալ հօտի Հայաստանեայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու. «Տէ՛ր, փրկեա զհոգի ծառայիս քոյ եւ արժանաւորեա համարձակապէս մտանել առաջի քոյ դէմ յանդիման. եւ ուրախութեամբ կալ յանդիման փառաւոր աթոռոյ քոյ»:

Յաւարտ հոգեհանգստեան սրբազան արարողութեան, Վեհափառի մարմինը դուրս է քերտում Սուրբ Սարգիս եկեղեցուց եւ սգաթափօրով ուղեկցուով մինչեւ ատոմսեքեանների շարասիւնը, որը համընթաց ուղղութիւն է վերցնում դէպի Սուրբ Էջմիածին, դէպի այն սրբավայրը, որտեղից Հայոց Հայրապետը հովուեց, խնամեց եւ օրհնեց իր զաւակներին:

Սուրբ Էջմիածինը սպասում էր իր Սպասաւորին եւ զահակային:

Մայր տաճարի դարպասների մօտ Մայրավանքիս միաբանութիւնը Ազգարոսի յարութեան փառաբանութեան՝ «Այսօր գոյով ի Բեթանիա» շարականի երգեցողութեամբ, թափօրով առաջնորդուով է դէպի տաճար: Նախքան եկեղեցի մուտք գործելը, համաձայն մեր Եկեղեցու Սուրբ Հայրերի իմաստուն կարգադրութեան, այն չորս անգամ դադար — հանգիստ է առնում շարականների երգեցողութեամբ սրբալիր աղօթքների եւ սաղմոսների, Սուրբգրային հատուածների ընթերցմամբ՝ խնդրելով. «Յաճճն արա զմեզ ուղղափառ հովուի, զի կեանս սորա դու պահէիր զմեզ եւ պահեցեր, եւ այժմ եւս սուրբ հոգւոյդ եւ խաչիդ քով սրբով պահեա զմեզ: Դու Տէր եղիցիս պահապան մարմնոյ սորա եւ հանգիստ հոգւոյ սորա, յոյս յարութեան ի մեծի ատուր զալստեանն»:

Ապա Վեհափառի մարմինը տանելով

դէպի եկեղեցու դուռը, «Զողորմութեան քո զդուռն բաց մեզ Տէր» շարական — աղօթքով ամբողջ թափօրը մուտք է գործում եկեղեցի, որտեղ ընթերցուած աղօթքները եւ մաղթանքները աղաչանք են առ Աստուած, որպէսզի Տէրը իր ողորմութեան Երկնային դռները բացելով՝ գթառատ ձեռքերի մէջ ընդունի մեր սիրելի Հայրապետի հոգին, «Զի եւ սա եղեւ փոքր ի շատէ սպասաւոր Տէրութեանդ քոյ», եւ քանզի «Օրէնք ճշմարտութեան՝ էին ի քերան նորա եւ անիրաւութիւն ոչ գտաւ ի շրթունս նորա» (ՄԱՂԱԲ. Բ 6):

Օգոստոսի 27 վաղ առաւօտից սկսեալ մինչեւ ուշ երեկոյ չէր դադարում հաւատացեալների հոսքը դէպի Սուրբ Էջմիածին՝ վերջին հրաժեշտ տալու եւ վերջին աչհամբոյրը ստանալու իրենց հանգուցեալ Հովուապետից: Տխուր էր նաեւ Հայոց երկիւնքը, երեկոյեան տեղացած անձրեւն էլ կարծես եկաւ իր արցունքի շիթերը խառնելու հալ հոգուն ու սրտին, զգայապէս հաղորդակից դառնալու նրա խոր վշտին ու պաղորակ կաթիլներով ամոքելու՝ սփոփելու այն. «Տէր Աստուած մեր, հեղ աղբիւրաբար զառաւարբողիս շնորհս Հոգւոյդ Սրբոյ ի գանձս յայս պատուական, որ է տաճար կամաց քոց սրբոց: Որով ընկալեալ սորա զսուրբ օծումնս եւ այդր եւս ճշմարտապէս զահակալեսցէ եւ ընդ այլ ճշմարիտ հովիւսն զբարբիոնն յաղթութեան ընկալցի ի քէն Քրիստոս: ԱՄԷ՛ն»:

Օգոստոս 28:

Ահա հրաժարիմ ի քէն սուրբ եկեղեցի:
Ահա մեկնիմ ի ձէնչ սիրելի եղբարքի
կոշումն վերանորոգողին Քրիստոսի
Աստուծոյ մերոյ»:
(Մաշտոց)

Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10.⁰⁰-ին, սկսում է Սուրբ եւ անմահ Պատարագը եւ լընթացս այս սրբազան խորհրդի էլ կատարում է վերջին օծման կարգը: Սուրբ Պատարագը ընթանում է մինչեւ «Ողջոյն»-ի պահը, երբ, համաձայն սրբազան «Մաշտոցի», Հայրապետի մարմինը «քառանք քահանայքն եւ հանեն ի քեմն առաջի սրբոյ սեղանոյն»:

Օծման խորհուրդ կարգը կատարում է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Տ. Տ. Գարեգին Բ. Հայրապետը: Խորհրդականօրէն հանգուցեալ Հովուապետը վերջին ողջոյնն է տալիս Սուրբ եկեղեցուն, սրբութեան սեղանին, քահանայից դասին ասելով. «Ողջոյն քեզ Սուրբ եկեղեցի: Ողջոյն քեզ սեղան սրբութեան: Ողջոյն ձեզ դասք քահանայութեան. եւ

ճանապարհորդների առ արարիչն իմ»։ Իրենց սիրեցեալ Հայրապետի ողջոյն-հաղորդիւնից ամսասն չեն մնում մաւել եկեղեցու հաւատացեալները. «Ողջոյն ձեզ մանկունք եկեղեցւոյ։ Ողջոյն ձեզ հաւատացեալ եղբարք իմ ի Քրիստոս։ Ողջոյն ձեզ համօրէն ժողովրդականք. ես ճանապարհորդների առ Քրիստոս յոյսն ամենեցուն»։

Այս սրբազան եւ՛ անճառելի երկնային արարողութեան ընթացքում Վեհափառի մարմինը երեք անգամ պտտեցնում են Սուրբ Սեղանի շուրջ, «որ մշամակէ՝ զհամբուրելն մորին զսեղանն եւ զբոլոր եկեղեցիսն եւ զսրբութիւնսն ամենայն եւ զհրաժարական ողջոյն տալն»։ Ապա դաժմանական խօսքով հանդէս եկաւ Մեծի Տանն Կիլիկիո Կաթողիկոս Գարեգին Բ -ը.

«Վեհաշուք մախազահ Հայաստանի Հանրապետութեան։

Յարգարժան մերկայացուցիչներ եկեղեցիներու եւ կրօնքներու։

Պատուարժան մերկայացուցիչներ պետութիւններու եւ դիւանագիտական մերկայացուցիչներ։

Հաւատացեալ, հաւատարիմ ժողովուրդ հայոց։

«Յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյ Սրբոյ, Ամէն»։

«Ես եմ հովիւն քաջ, հովիւ քաջ զանձն իւր դէն ի վերայ ոչխարաց»։ (Յովհ. Ժ - 11)

Երանի այն հոգեւորականին, որ կրնայ իր անձովը, իր կեանքովը, իր գործովը անկեղծաբար եւ ոչ թէ ինքնախաբէական եւ ինքնագովական ձեւով մեր Տիրոջ այս խօսքին արձագանքը հանդիսանալ։ Եւ որովհետեւ այժմ մեր սիրեցեալ եղբայրն ալ չի կրնար իր շրթունքները շարժիլ, ես իր տեղը կ'ըսեմ. «Դու'ն եղար հովիւր քաջ, որ կեանքդ ամբողջ ընծայեցիր քո բանաւոր հօտին՝ հայ ժողովրդին»։

Կը հաւատամ, որ ամենայն խղճի հանդարտութեամբ եւ լիիրաւ հարազատութեամբ այս խօսքին թարգմանը եղաւ իր անձը՝ իր գործով եւ իր կեանքով։

Վազգէն Ա Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս։

Ահաւասիկ իր վախճանութեն ատիկն, տասնօրեայ այս շրջանին, դուք բոլորդ վկան էք այն ճշմարտութեան, որ ողջ այս աշխարհի սիրտը կը տրոփէ՝ զարկերովը Սուրբ Էջմիածնի, որովհետեւ խիղճը հայութեան հոս է, եւ այս սիրտը իր բազում անուններու շարքին, 130 անուններու շարքին այսօր

կ'աւելցնէ պայծառ լոյսով անուն մը՝ Վազգէն Ա Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս, որովհետեւ այս Էջմիածնի զաղափարին խորհորդին եւ մոխրական առաքելութեան մոր փայլ տուաւ, մոր անուն տուաւ ինքը՝ իր անձին ճառագայթումովը, իր կեանքի մոնավառութեամբը եւ իր գործին ճանաչումովը։ Ծիշտ է, որ իր մահն է, որ այսպէս համախմբած է մեզ բոլորիս Հայաստան աշխարհի չորս կողմերէն՝ հիւսիսէն, հարաւէն, արեւելքէն ու արեւմուտքէն եւ աշխարհի չորս անկիւններէն հայարիւն մարդիկ եւ հայութեամբը հետաքրքիր, մախանձախնդիր եւ հայութեանը սիրող անձինք՝ օտար եկեղեցիներէ ու ազգերէ. քայքայ մահը չէ մեզ այստեղ կանչողը, ինքն է՝ իր անձովը, ապրած կեանքովը միշտ յիշատակելի եւ իրականացուցած գործովը միշտ ոգեկոչելի։ Այժմ, երբ մարմինը օժեցիմք, եւ քիչ ետքը երբ զայն այլեւս հողին պիտի յանձնենք եւ հողայնութեան ճակատագրին պիտի երթայ բոլորիս մարմիններուն մեամ, ինքն է, որ կը մնայ սրտերուն մէջ մերկայ ու պատմութեան ժառանգութեան մէջ շաղախուած իբրեւ անուն պանծալի։ Այսօր, այս պահուն իմ հոգեւոր եղբայրներու եւ Հայաստանի պետութեան բոլոր մերկաներուն առջեւ ես կ'ընծայեմ բանաւոր ծաղկեփունջը, զանոնք քաղելով ձեր բոլորի սրտերէն եւ մտքերէն։

- Երանի՛ քեզ, ոգեւէն եւ ժողովրդաշէն Հայրապետ։

Եղար անկուն եւ բանիբուն քարոզիչը Բանին կենաց, ճշմարտութեան Աւետարանին քու խօսքովդ, քու գրչովդ եւ ողջ կեանքովդ։ Աւելի քան կէս դար անընդմէջ քարոզութեամբ, մերհուն մեկնաբանութեամբ եւ մախանձախնդիր եռանդմամբ տարածեցիր Քրիստոսի խօսքը քու ժողովուրդիդ զաւակներուն մէջ՝ անոնց հոգեւոր հաղորդութեան եւ բարոյական առողջութեան ի վայելում։

- Երանի՛ քեզ, էջմիածնաշէն ու եկեղեցաշէն Հայրապետ։

Այս վեհավայրին մէջ՝ Սրբութիւն Սրբոց հայութեան հոգեւոր սիրտը հանդիսացող Սուրբ Էջմիածնի մէջ, հաւատացեալ եղբայրներ ու բոլորեր, ուր որ դառնաք, որ անկիւնը որ մտնէք Վազգէն Ա Հայրապետի կնիքն է, դրոշմն է, որ պիտի զգաք։ Ո՛ր քարին որ մայիք՝ այս գեղազարդեալ Մայր տաճարէն, իջման Սբ. Սեղանէն, Վեհարանէն ու Գանձատունէն, հոգեւոր դպրանոցէն սկսեալ մինչեւ աղբիւրները, մինչեւ Ապրիլեան յուշարձանը, ամբողջ Էջմիածինը շինուեց, բարեգարհուեցաւ ի հայրապետութեան Տեառն Տեառն Վազգէն Առաջնոյ Կաթողիկոսի։ Դուրս եկէք

Սուրբ Էջմիածնի Մայրավանդի այս վեհավայրէն, քիչ մը անդին նոյն անունն է, որ կը խօսի Գայիանէի, Շողակաթի, Հոփսիսի մէջ: Գացէք մինչեւ Երեւան՝ քաղաքամայրը մեր, եւ այնտեղ Սուրբ Սարգսի տեսքով կը խօսի շինարար Հայրապետը Հայոց: Գացէք մինչեւ Գեղարդ, անցէք մինչեւ Խոր վիրապ ու գացէք Հայաստանի հարաւը՝ մինչեւ Սիւնեաց աշխարհ, մինչեւ Տաթևայ նոփրական վանքը՝ վազգենայ Ա Հայրապետի բառերը ձեր աչքերուն առջեւ արեւի լոյսին պէս պիտի ծագին:

Բարեկամներ, ես հոգեկան աչքերով կը տեսնեմ գալիք այն օրը, երբ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ 1700-ամեակին առիթով պատմութեան մէջ պիտի կոթողանայ Երեւանի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, որուն վրայ մեր ազգին ամենէն ազնուահոգի եւ երախտարժան քարերարներէն Ալեք Մանուկեանի անունին կողքին պիտի ըլլայ վազգէն Առաքինի անունը իբրեւ եկեղեցաշէն ու Էջմիածնաշէն Հայրապետի եւ ոսկի գրերով պիտի արձանագրուած մնայ մեր պատմութեան մէջ:

- Երանի՛ քեզ, ոգեշէն եւ գրքաշէն Հայրապետ:

Եկեղեցական սքեմէն առաջ, թէ եկեղեցական սքեմին ներքեւ հետեւողականութեամբ եւ տքնաջան հաւատարմութեամբ եղար ոգիի կերտիչ, գաղափարին մշակ, հաւատքի տարածիչ, կեանքի բրուտ, մէկ խօսքով ոգեշէն մի անձնաւորութիւն՝ խօսքովդ, գրչովդ եւ մեր հայ զրականութեան, հայ մանկտւոյն իբրեւ ուսուցիչ, իբրեւ գրող դուն բերիր քո սպասաւորի անմոռանալի ծառանգը եւ զայն աւելցուցիր մեր հայոց պատմութեան դպրութեան էջերում: Եղար գրի սպասաւոր Սուրբ Մեսրոպի արժանաւոր ծառանգորդ, գիտցար նրա գրչով պատարագը մեկնել, Մուսա Լեւոն 40 օրերու հերոսներու ոգին ֆրանցվերֆելեան երգեցողութեամբ տարածել մեր ժողովրդի հոգիներուն մէջ: Խրիմեանի շունչը, գաղափարները, տեսիլքները, հոգապաշտութիւնը, ժողովրդապաշտութիւնը ժողովրդին մեկնաբանել ու գիրքերովդ, յօդուածներովդ հոգիին, յաւիտենականին, գերագոյնին, բարիին, գեղեցիկին թարգման լինել:

- Երանի քեզ, միասնաշէն ու միութենակերտ Հայրապետ:

Հայրապետութեանդ 40-ամեայ տարիներուն եղար ամբարտաւերի ոճրահարը եւ անխոնջ գործարարը Հայաստանեայց Սուրբ Եկեղեցւոյ միութեան:

Այո, նեղութեանց, տագնապներու, անհասկացողութեանց, թիւր մեկնաբա-

նութեանց մէջ անցար եւ անցանք բոլորս, քայց երբեք եւ մէկ միութեան լոյսը չմարեցաւ աչքերուդ մէջ, միութեան հաւատքը չցամքուցաւ հոգիիդ մէջ, եւ միասնութեան կամքը չթուլացաւ անձիդ մէջ: Ես անձնական վկան եմ այս ճշմարտութեան, որովհետեւ 1956 թուականէն՝ վարդապետութեանս առաջնաքայլ օրերէն մինչեւ կաթողիկոսական պարտականութեան այս ծանրագոյն օրերը հետեւած եմ Ձեզի եւ գործած եմ Ձեզի հետ վեհափառ, եւ զգացած եմ, որ տարակարծութեանց ամպերը գնալուն են եւ միասնութեան կապոյտը յաւերժ է երկնքին մէջ, ու քանաստեղծի՞ն՝ հայրենի քանաստեղծի՞ն քառերովդ «Յարդը գնում է, ցորենն է մնում»: Ցորենն է այդ միութիւնը, գոր իբրեւ հաց տոփր ամբողջ խօսքերուդ մէջ ու կեանքի եւ գործի մէջ: Այսօր ինձի հետ բերած եմ բոլոր մը հող Անթիլիասի Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան նոր կայքէն, տարագիր Աթոռի նոր կայքէն՝ խառնելու քիչ ետքը քու գերեզմանիդ Հայաստանեան հողին, իբրեւ Կիլիկեան աշխարհի խորհրդանիշ, որովհետեւ քու հերոսական ջանքերուդ որպէս վկայ ու կնիք եւ իբրեւ խաղաղութիւն, իբրեւ դրօշ այս հողը թող քու անմարելի սրտիդ կողքին մնայ՝ գերեզմանիդ մէջ յաւերժ: Եղար Ամենայն Հայոց կաթողիկոս ո՛չ տիտղոսով, ո՛չ պաշտօնով, ո՛չ անունով միայն, այլ հաւատքով, համոզումով, սիրոյ սրտով եւ ամբողջական ինքնամոռացումով: Համայն հայ ժողովրդի անխտրական ոգիին թող Սուրբ կտակդ մնայ անխառն եւ անխախտ ի սէր մեր Հայաստանեայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցւոյ ժայռանման ամբարցումին եւ բեղմնալից առատաբերութեան ի վայելումն համայն հայ ժողովրդին:

- Երանի՛ քեզ, հայրենաշէն եւ ազգաշէն Հայրապետ:

Քրիստոնէական հաւատքիդ Աւետարանին խօսքին հետ անքակտելիօրէն սերտ եւ սերտ կերպով պահեցիր հայրենիքի եւ ազգիդ ապրումը, գաղափարը, ծառայութեան կամքը եւ զոհողութեան քրտինքը: Որքան Աստուծոյ մարդը եղար, որքան Եկեղեցւոյ սպասաւորը դարձար, նոյնքան եղար, մնացի ու անցար իբրեւ Հայրենիքի մարդը, ազգին մախանձախնդիր ծառան:

Հայոց Սուրբ Եկեղեցին Քրիստոսի Եկեղեցւոյն ճառագայթն է Հայաստան աշխարհի մէջ: Այսպէս ըմբռնեցիր որպէս ազգային Եկեղեցի՝ շաղախուած մեր գոյութեան բոլոր դարերում, կեանքի բոլոր աւանդութիւններում եւ երբեք չեղար ազգայնամոլ ու

օտարամերժ՝ ըլլալով ազգային, ընդհակառակը, որքան քեզ ճանչցայ Վեհափառ, տիեզերականության մէջ ըմբռնեցիր ազգիդ մասնաւորութեան արժէքն ու գեղեցկութիւնը: Իսկ Հայրենիքի ազատութեան գաղափարը արեւու լոյսին պէս մշտապայծառ ճառագայթեց հոգիիդ մէջ, անկախութեան տենչը վառեց կրակը աչքերուդ եւ եղար բանիքուն քարոզիչը անոր ողջ կենցիկիդ մէջ՝ մոյճիսկ լուռ կերպով զայն ապրելով խորհրդային կարգերու բռնակալութեան ճնշիչ օրերուն:

Ով կրնայ մոռնալ, որ Սարդարապատի անունը որպէս դօղանջ ազատութեան առաջին անգամ հնչեց Աստուծոյ բեմէն եւ իր սրբազան սրտէն: Մասունքի պէս կը պահեն եւ այն երկտողեանը, զոր 1988 թվականի փետրուարի 20-էն ետքը ուղղել էր ինձի ըսելով. «Այս քարտը ուղարկում եմ Զեզ Սարդարապատեան հոգիով եւ Ղարաբաղեան կամքով շիկացած երեւանէն»:

Ազատութեան շեփորահարը եղաւ Վեհափառը եւ մնաց միշտ Արցախեան շարժումին զօրավիզ՝ հայրաքար յորդորելով, որ խաղաղ միջոցներով լուծուի տագնապը եւ ամէն ճիգ գործ դրաւ, որպէսզի արդար իրաւունքներու այդ պայքարը սխալ ձեւով չմեկնուի որպէս կրօնական գումարորութունեցող պայքար: Իսկ երբ ստեղծուեցաւ Հայաստանի անկախ Հանրապետութիւնը, որպէս հայր ամենեցուն եւ հայրենասէր ու ազատաստենչ Հայրապետ եղաւ միշտ կողքին մեր Հանրապետութեան եւ անոր պետին, բոլոր պատասխանատուներուն եւ գերագոյնն ի գործ դրեց թէ բարոյական, եւ թէ միութեան օժանդակութեամբ եւ աջակցութեամբ այդ Հանրապետութեան ամրապնդումին, հզօրացմանը եւ ապահով գնացքին համար:

«Արժան եւ իրաւ» Սուրբ պատարագին բառերն են որ կը վերահանեն այս պահուն: Արժան եւ իրաւ էր, վայել ու պատուաբեր մեր Հանրապետութեան համար, մախազահին եւ իր աւագանի պատասխանատուներին համար հոչակել զինքը որպէս Ազգային Հերոս: Եւ երբ Աստուծոյ կը մերկայանայ ճակտին քրիստոնեայի բառերուն կողքին «Ազգային Հերոս» պատուանոցով իրեն պիտի ըսէ Աստուած. «Ազգի ծառայ բարի եւ հաւատարիմ մուտ յուրախութիւն Տեառն»:

-Երանի՜ քեզ բարեշէն եւ բարեգործ Հայրապետ:

«Սիրտ մը փութիւր, կակուղ, զգայուն, ընդառաջող բարեաց, ժողովրդեան: Զամձն քո եղիր ի վերայ ժողովրդեան քո»:

Քանի՜ հազար մարդիկ կրնան վկայել, թե քու բարիքներդ են վայելած լուռ ու անաղմուկ կերպով: Քանի՜ հազար թղթիկներ ստորագրուեցին Վեհափառի գրասենեակիդ մէջ արտօնելով օժանդակութիւն կարիքաւորներուն, իսկ Գիւմրիի աղէտին աղիթով Բարի Սամարացին՝ Սուրբ Էջմիածնի մայրավանքը վերածեց օգնութեան եւ օժանդակութեան աղբիւրի մը: Հիմա Աստուծոյ ձեռքերին մէջ կ'երթաս աղքատին, հիւանդին, կարիքաւորին ձեռքը ձեռքիդ մէջ ու Աստուած քեզ պիտի ընդունի իր Երկնային խաղաղութեան մէջ վերջապէս:

-Երանի՜ քեզ աստուածաշէն Հայրապետ: Եւ սա եօթներորդ երանին՝ պսակը բոլոր երանիներուն քեզ կը տանի Աստուծոյ՝ տիեզերքի Արարչին, որպէս անոր գործակիցը, Աստուծոյ սէրը մարդու հանդէպ ցոյց տուած սիրուն մէջէն կը ճշմարտուի եւ կ'արտայայտուի: Աստուած արարիչ չէ անցեալին, Աստուած արարիչն է այսօր, խնամողը տիեզերքի: Մենք գործակիցներն ենք մեր կոչումով Աստուծոյ, հա՛ա թէ ինչու Աստուած քեզի կ'ըսէ անգամ մը եւս. «Ազնիւ ծառայ, բարի եւ հաւատարիմ, մուտ յուրախութիւն Տեառն»:

Վեհափառ, վերջին անգամ շրթներս այս խորանին վրայ տուր ինձի ըսելու՝ Դուն երջանկագոյն Հայրապետներէն մէկն եւ հայոց ազգին: Երջանկութիւնը շահուած իրաւունքդ է՝ տառապանքի մէջէն շահուած եւ ծառայութեանդ մէջէն քեզի հատուցուած:

-Երանի՜ քեզ երջանկութեանդ համար, որովհետեւ Դուն Աստուծոյ կամքով արդար վաստակովդ եղար վկան բռնակալութեան եւ գերութեան վերջալոյսին եւ եղար ողջունողը ազատութեան արշալոյսին, անկախութեան տեղածաղկումին ի Հայաստան աշխարհս Հայոց:

Ո՞ր կաթողիկոսն ունեցաւ այդ երջանկի պահը:

Առաջին կաթողիկոսն էր, որ հրաժեշտ կ'առնէ այս աշխարհէն հայ ժողովրդի կողմէն ընտրուած իր պետական մախազահէն:

Վերջին հրաժեշտը ինքն է, որ քեզի կուտայ: Երջանկ եղիր, Հայրապետ հայոց: Առաջին կաթողիկոսն էր, որ անկախ մեր հայ ժողովրդի հոգիին ամբողջական ու անպարփակելի սէրը վայելեցիր:

Ի՞նչ հոսք էր Երեւանի մէջ, ի՞նչ հոսք էր Էջմիածնի մէջ: Միլիոնաւոր մարդ իմ աչքիս տեսութեամբը եկաւ, խոնարհեցաւ քո անձիդ առջեւ:

Վեհափառ, մահդ անգամ եղաւ քրիստոնէական ու հայրենասիրութեան սքանչելի

դպրոց: Այս ժողովուրդը կերպարանափոխուեցաւ մահովդ անգամ, որովհետեւ մահը վերջ չէր անձիդ ճառագայթումին:

Ապրիլի ժողովուրդը Հայոց, որ այսպէս գիտցար յարգել բազմապատասխան և բազմերախտ Հայրապետին հայոց, եւ հիմա, երբ այլեւս կը դառնանք դէպի կեանք, օրհնիր մեզ Վեհափառ 20-րդ դարու այս վերջին հանգրուանիդ, երբ կը պատրաստուինք 1700-ամեակը տօնելու մեր հայ ազգին: Ժամբաղ թող ըլլայ մեր ճամբան: Հայրենիքի ճամբով քայլենք քոյրոս եւ կարենանք երթալ Աստուծոյ առջեւ ծունկի գալ եւ ասել. «Փառք քեզ Տէր, որ այսպէս քաջ հովիւ մը տուիր մեզի, հազար փառք յաիտեանս յաիտենից Ամէն»:

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Ս. Տ. Գարեգին Բ - ի խօսքին յաջորդում է Երուսաղէմի հայոց Պատրիարք Կաթողիկոսական Տեղապահ Ամենապատիւ Ս. Թորգոմ Արքեպիսկոպոս Մանուկեանի դամբանական խօսքը.

Յուզումը որ կ'ապրինք այս պահուն, յուզումն է սիրելիէ մը բաժնունելու վերջին պահուն:

Մենք քոյրոս, այս Սուրբ Տաճարին մէջ եւ անոր շուրջը հաւաքուած, ամէն ազգի սգակիր բարեկամներով, եւ հայ ժողովուրդի հոգիին արտայայտիչ բազմաշնորհ ներկայացուցիչներով, եւ մոյմ ժամանակ մեզի հետ ունենալով Հայաստան աշխարհի տարածքին եւ ի սփիւռս ցրուած՝ հայորդիները, մեզի հետ սրտով զգացակից, մեր յարգանքի վերջին տուրքը կը մատուցանենք Ամենայն Հայոց Մայրազոյն Պատրիարքին եւ Սրբազնագոյն Կաթողիկոսին, հանգուցեալ Ս. Տ. Վազգէն Առաջին Հայրապետին:

Անոր հիւծած մարմինը պիտի հանգչի երանաշնորհ մեր միւս հայրապետներու կաթողիկոսական դամբարաններու շարքին, իր սիրեցեալ խրիմեան Հայրիկի գերեզմանին կողքին, դէմ յանդիման Սուրբ Տաճարին:

Հողին պիտի յանձնենք տառապակոծ այն մարմինը, որ իր աշխուժութեան քոյր տարիներուն, անխոնջ կերպով ծառայեց զինքը մտաւոր հոգիին, որ ինքզինքը ամբողջովին նուիրած էր հոգեւոր ծառայութեան, իր ազգին ու Եկեղեցիին սէրէն մղուած, եւ ազգերու խաղաղ համագոյակցութեան իղեպանքով խանդավառուած:

Եւ մենք այսօր կը սրգանք՝ վախճանը մեր արդիւնաշատ Հայրապետի քառասուն

տարիներու նուիրումին, անձնագործութեան, իմաստութեան եւ շնորհներուն:

Իր կեանքի վերջին շաբաթներուն, իր հիւծած ծայնով արտասանուած իր պատգամը լսելու պատենությունը ունեցողներ պիտի չմոռնան անոր շնորհալի ժպիտով խառնուած հաւաստումը. «Այլեւս մահէն չեմ վախճար ես: Միայն թէ կը սպասեմ որ գայ ..., ու վերջանայ»:

Քրիստոնէական իր հաւատքին ամենէն քնքուշ, քայքայ ուժեղ արտայայտութիւնն էր այդ:

Քրիստոնէային համար կեանքին խորհուրդը կը նոյնանայ՝ Քրիստոսով ապրելու նպատակին հետ, որով իւրաքանչիւր անձ ինքզինք յաղթական կը զգայ դժնդակ կապանքներէն եւ մարմնի ցաւերէն, եւ սաղմոսներգութիւն հետ կը կրկնէ. «Համբերութեամբ սպասեցի Տիրոջ, որ նայեցաւ ինձի, եւ լսեց իմ աղօթքը: Նա ինձ դուրս հանեց տառապանքի փոսէն» (Սաղմոս ԼԹ. 2-3):

Մահը, որպէս ներկորդ ծնունդ, քրիստոնէայի՝ յոյսի, եւ Քրիստոսով Յարութեան՝ յոյսի, այսինքն դէպի յաւերժական կեանք ընթանալու առաջին կայանն է:

Մենք կը հաւատանք Քրիստոսի կենսապարգեւ խօսքերուն. «Ես իսկ եմ Յարութիւն եւ կեանք: Ով որ ինձ կը հաւատայ, թէպէտ եւ մեռնի, պիտի ապրի» (Յովհ. ԺԱ 25):

Այս ճշմարտութեան կենդանի վկայութիւնը ցուցաբերեց մեր ժողովուրդը, իր սէրն ու յարգանքը արտայայտելու իր այլազան կերպերով: Քաղաքամայր Երեւանի Ս. Սարգիս եկեղեցիէն սկսելով, մինչեւ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին, համազգային թափօր մըն էր, ամէն տարիքի հայորդիներու:

Յուզիչ ու սրտապնդիչ:

Այս պահուն, երբ մենք հրաժեշտ կուտանք մեր սիրեցեալ Հայրապետին, երախտագիտութեան զգացումով կը լեցուինք մեր սուգին մասնակից ունենալով Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Գահակալը Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Վեհափառ Կաթողիկոսը, Կ. Պոլսոյ Ամենապատիւ Պատրիարքը՝ Նորին Ամենապատուութիւն Ս. Գարեգին Արքեպիսկոպոս Գազանճեանը, մաւե մեր հայրենի երկրի վսեմաշուք նախագահը, կառավարութեան եւ իշխանութեան ներկայացուցիչները, մեր քոյր Եկեղեցիներու քարձրաստիճան հոգեւորականները, ինչպէս մաւե ներկայացուցիչները տարբեր երկրներու կառավարական եւ հասարակական կազմակերպութիւններու:

Ծանր է մեր վիշտը:

Խորունկ է յուզումը որ կ'ապրինք
բաժանումի այս պահում:

Կ'աղօթենք որ մեր հաւատքի լոյսը
ամմար մնայ ինչպէս Լուսաւորչի կանթեղը
Արագածի կատարին, որպէսզի կարողանանք
հաւատարմօրէն մեր սրտերուն մէջ վառ
պահել յիշատակը Վեհափառ Հայրապետին:
Եւ շարունակենք ապրիլ ու գործել՝ ամոր մեզի
կտակած հոգիի աշխուժութեամբ, հայրենա-
սիրութեամբ, մարդասիրութեամբ, մեր
պատմութեան եւ մշակոյթի ազնուագոյն
իրագործումներուն սիրով, եւ ամոր հոգիին մէջ
իր մանկութեան օրերէն տարագիր հայու
«Անկախ Հայաստանի երազանքին» իրակա-
նացման հրճուանքով, եւ իր հոգիին ամենէն
անմահաց եւ մշտամրմունջ յանկերգով, որ
ամէն հայ սիրէ իր մայրենի Եկեղեցին, պաշտ-
պանէ իր հայրենիքը, եւ գուրգուրայ իր
ժողովրդի զաւակներուն վրայ:

Հոգիդ ամենեւ յիշատակդ ամմար
մնայ յաւերժ, երանելի Հայրապետ Ամենայն
Հայոց:

Յաւարտ Սուրբ Պատարագի, շարա-
կանների սրբազան երգեցողութեամբ Վազգէն
Հայրապետի մարմինը դուրս է բերում
տաճարի արեւմտեան դռնից եւ թափօրով
հիւսիսային կողմից պտոյտ կատարելով
համապատասխան հանգիստներով, աղօթ-
ների, սաղմոսների եւ Աւետարանական
ընթերցումներով տարւում է արեւմտեան
կողմը, զանգակատան կողքին նախապէս
պատրաստուած գերեզմանափոսի մօտ: Եւ
կարծես վեհափառը համակ աղօթք ու
խնդրանք դարձած ասում էր. «Օրէնսգէտ
արա զիս Տէր՝ ի ճանապարհի քում, քանզի
խնդրեցի գալ առ քեզ դառնալ անդրէն ի հող
յորմէ ստեղծայ. այլ առ քեզ միայն պաղատիմ
Հայր Երկնաւոր. Տէր յոյս իմ օգնեա ինձ»:

Թաղման կարգի ծիսակատարութեան
աւարտին, մինչեւ մարմնի գերեզմանափոս
իջեցնելը Վեհափառին իր եւ հանրա-
պետութեան իշխանութիւնների խոնարհումի
խօսքը բերեց ՀՀ նախագահ Լեւոն Տէր-
Պետրոսեանը.

Սիրելի հայրենակիցներ, մեծարգոյ
հիւրեր:

Այսօր սգացող հայ ժողովուրդը
հայրենեաց սուրբ հողին է յանձնում եւ դէպի
երկնային արքայութիւն ճանապարհում իր
ամենամեծ երախտաւորներից մէկին՝ Վազգէն
Ա Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին:

Վեհափառ Հայրապետի շուրջ
քառասնամեայ գահակալութիւնը, որ
համընկաւ ստալինեան բռնապետութեան
թօթափման, մտքի ազատագրման ու
մարդկային արժէքների վերականգնման
տառապագին տարիներին, եղաւ համակ
նուիրումի, եկեղեցական բարեշինութեան եւ
ազգային զարթօնքի լիապարփակ
ժամանակաշրջան:

Եւ թէեւ ժամանակաշրջանում
մակընթացութիւններին յաջորդեցին նաեւ
տեղատուութիւններ, ձեռնարկուեցին մտքի ու
խղճի ազատութեան նորանոր սահմանա-
փակումներ, բորբոքուեցին անհարկի ներկե-
ղեցական տարաձայնութիւններ, բայց
Վեհափառ Հայրապետը, միշտ գտնուելով
ամենայն հայոցի բարձրութեան վրայ
իմաստուն եւ հաւասարակշռուած գործունէ-
ութեամբ, անվրէպ ձեռնարկներով ու ծան-
րակշիռ խօսքով կարողացաւ եկեղեցին ու իր
հօտը հեռու պահել աղէտալի փորձութիւն-
ներից եւ անվերականգնելի կորուստներից:

Դրա համար պահանջւում էր, ի
հարկէ, երկաթեայ կամք, ծով համբերութիւն,
խոր իմաստնութիւն ու հեռատեսութիւն՝
յատկանշիչներ, որ նախախնամութիւնը
բարեբախտաբար Վեհափառին չէր զլացել:

Հասուն կեանքի աւելի քան
եօթանասուն երկարաձիգ տարիների
ընթացքում զգայաւոր Հայրապետը լիովին
կիսեց իր ժողովրդին բաժին ընկած բոլոր
տառապանքները եւ հայրենասիրական
պարտքի ու հովտապետական պատասխա-
նատուութեան բարձր գիտակցութեամբ ջանաց
ամոքել նրա ցաւերը, թեթեւացնել նրա
բազմազան հոգսերը:

Վազգէն Վեհափառը, սակայն,
բախտն ունեցաւ նաեւ վայելելու իր ժողովրդի
տարած յաղթանակները, հրճուելու նրա
յաջողութիւններով, վերապրելու զանգուա-
ծային ներգաղթի ոգեւորութիւնը, մասնակցելու
յետպատերազմեան Հայաստանի շէնսցմանը,
ականատեսն ու մեցուկը լինելու արցա-
խահայութեան հերոսամարտի եւ ողջունելու
հայոց պետականութեան վերականգնումը:

Երիտասարդական աւիւնով նա լծուեց
նորանկախ հանրապետութեան՝ ամրապնդման
սրբազան գործին՝ այն վեր դասելով մնացեալ
բոլոր ժամանակաւոր ու անցողիկ
խնդիրներից, անչափ ոգեւորվեց «Հայաս-
տան» համահայկական հիմնադրամի ստեղծ-
ման գաղափարով եւ իր անձնական օրինակով
ու անմիջական մասնակցութեամբ քաջալերեց
նրա յաջող ընթացքը:

Զնայած երկրի մերկայ տխուր իրավիճակին, առկա հսկայական դժուարություններին, սոցիալ-տնտեսական ծանր խնդիրներին, Վեհափառ Հայրապետը, օժտուած լինելով հիմնականում ու երկրորդականը, անցողիկն ու մնայունը զանազանելու քաջատիկ շնորհով, մինչև վերջին շունչը մնաց լատենա հայ ժողովրդի եւ Հայաստանի Հանրապետության ապագայի նկատմամբ:

Հայ Առաքելական եկեղեցու 1700-ամյա պատմության մատենանում Վազգէն Վեհափառը երջանկութիւնն ունեցաւ դաստիարակող հազարագիտ կաթողիկոսների շարքը, ովքեր իրենց ազգին ծառայեցին Հայոց անկախ պետականութեան գոյութեան պայմաններում՝ դրանով հնարաւորութիւն ձեռք բերելով քաղաքացիական հովուապետական գործունէութեան արդիւնքները: Վեհափառն այսպիսով իր անձնական օրինակով եւս մէկ անգամ հաստատեց ազգի բնականոն գոյութեան երկու անհրաժեշտ պայմանների՝ պետութեան եւ եկեղեցու ճակատագրի միասնութեան անառարկելի ճշմարտութիւնը:

Նա թողեց, սակայն, մանւ անկատար մի երազ, որի իրականացման համար թէեւ չխնայեց որեւէ քանք, մանաւանդ գահակալութեան վերջին տարիներին: Այդ երազը Հայ Առաքելական եկեղեցու միասնութեան եւ աւանդական մուրապետութեան վերականգնումն էր, որը որպէս սուրբ պատգամ յանձնուեց մեր սերնդի խղճին:

Վեհափառ Հայրապետը աշխարհից հեռացաւ խլեակ դարձած մարմնով, բայց նրա փառաւորուած հոգին գնաց ճախրելու երկնային արքայութեան մէջ Լուսաւորչի, Սահակի, Մեսրոպի, Ներսէս Ընդհալու, Խրիմեան Հայրիկի անմահ հոգիներին թեւանցով:

Վազգէն Կաթողիկոսի լուսաւոր կերպարը յաւերժ կը մնայ իւրաքանչիւր հայի բարախող սրտում որպէս եկեղեցաշինութեան, անձնուիրութեան, հայրենասիրութեան եւ հաստատութեան անանց խորհրդանիշ, իսկ նրա աղօթքները որպէս պահպան հրեշտակներ մշտապէս կը հսկեն մեր փշոտ ուղին:

Ապա յանուն Վրաստանի կառավարութեան եւ ժողովուրդի իր հրաժեշտի խօսքն ասաց Համայն Վրաց Կաթողիկոս Իլիա Բ -ը.

Սիրելի հայ ժողովուրդ, թանկագին մախազահ, սիրելի քրիստոնէայ եղբայրներ եւ քոյրեր, տիկնայք եւ պարոնայք:

Մենք է այսօր Հայ Առաքելական եկեղեցու եւ հայ ժողովրդի վիշտը: Նա հրաժեշտ է տալիս իր իմաստուն, մեծարժան, գերագոյն Հովուին, որը գրեթէ քառասուն տարուայ ընթացքում, դժուարին պայմաններում, առաջնորդել է Էջմիածնի հնագոյն կաթողիկոսական գահին:

Մենք եկել ենք Վրաստանից, որպէսզի ի խորոց սրտի ցաւակցենք ձեզ:

Այսօր կրկին զգում ենք այն մեծ դերը, որով աշխարհ է գալիս իւրաքանչիւր մարդ:

Մեր պատմութեան ամենաբարդ ժամանակաշրջանում մա էր՝ սրբազնագոյն Վազգէն Առաքիւնը, որ համարձակօրէն յանձն առաւ դժուարագոյն խաչի ծանրութիւնը, խաչի, որի ուժով հոգեպէս պիտի փրկուէր հայ ազգը եւ եկեղեցին Հայոց:

Հայաստանի Կաթողիկոսական գահին իրեն վստահելուց յետոյ, տակաւին երիտասարդ, մա ի սկզբանէ սուրբ մպատակ համարեց ազգի միասնութիւնը եւ հսկայական աւանդ ներդրեց այդ գործում:

Այն ժամանակ, երբ խզուած էին կապերը արտասահմանեան երկրների հետ, Նորին Սրբութիւն Վազգէն Առաքիւնը կարողանում էր կենդանի կապեր հաստատել հայրենիքից դուրս ապրող հայ համայնքների հետ եւ նրանց մէջ խորացնել հայրենասիրութեան զգացումը:

Հէնց այդ առիթով՝ նրա մախաձեռնութեամբ եւ կոչով շատ ու շատ ընտանիքներ վերադարձան Հայաստան:

Վեհափառ Վազգէն Առաքիւնի հովանաւորութեամբ արտասահմանից ժամանած քաղմաթի երիտասարդներ աւարտեցին Սուրբ Էջմիածնի հոգեւոր ճեմարանը: Այսօր նրանք արդեն աչքի ընկնող հոգեւոր անձինք են ինչպէս Հայաստան աշխարհի, այնպէս էլ նրա սահմաններից դուրս գտնուող եկեղեցիներում ու թեմերում:

Վեհափառն առանձնապէս մեծ հոգատարութիւն ցուցաբերեց տաճարների եւ վանքերի վերականգնման, վերանորոգման, ժողովրդի հոգեւոր մակարդակի բարձրացման եւ հաստատման գործում: Ընդհանրապէս նրա գործունէութիւնը բեղուն եւ համակողմանի էր: Իրաւացի են պնդումները, որ Նորին Սրբութիւնը կարճ ժամանակամիջոցում կարողացել է անել այնքան, որքան կը դժուարանային ուրիշները:

Հսկայական է նրա վաստակը խաղաղութեան պաշտպանութեան գործում:

Անչափելի է նրա վաստակը ուղղափառ եւ ուրիշ եկեղեցիների հետ բարե-

կամական ու բարիդրացիական յարաբերությունների հաստատման մեջ:

Վրաստանի եւ վրացական եկեղեցու կեանքում մա միշտ մեր ուրախութեանը կամ ցաւին մասնակցողը, կիսողն է եղել: Յաճախ է այցելել Վրաստան եւ իր սրտի ջերմութիւնն է ցուցաբերել մեր երկրի նկատմամբ: Անշուշտ, մեր պետականութիւնը եւս շատ անգամ է եղել Հայաստանում, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնում:

Մեր ժողովուրդը, մեր եկեղեցին բարձր գնահատեցին այն նիւթական օգնութիւնը, որը Նորին Սրբութիւն Վազգէն Առաջինի օրհնանքով նգնաժամի պահերին տրուել է վրաց ժողովրդին:

Այսօր, դժբախտաբար, աւելի բարդ ժամանակ ինչպէս Վրաստանի, այնպէս էլ Հայաստանի համար, բայց յուսով ենք, մեր երկրներն Աստծոյ կամքով եւ մեր անխախտ յարաբերութիւնների ուժով կը կարողանան լուծել եղած հիմնահարցերը: Խոչընդոտները յաղթահարելու հարցում մեզ կ'օգնի մեր մեծանուն թագաւորների, Պատրիարքների, մարտիրոսների եւ արժանի հայրերի օրհնանքը:

Մեր հնագոյն եկեղեցու եւ Վրաց ազգի անունից կրկին յայտնում եմ մեր խորին վշտակցութիւնը: Դուք մեծ հոգեւոր Հայր կրցրիք, մենք հոգեւոր եղբայր ու բարեկամ:

Աղաչում ենք Տիրոջը, որ մա Վեհափառի անմահ հոգին դրախտում հաստատի, դրախտում, որտեղ հանգչում են

հայ ժողովրդի շատ ու շատ մեծերը: Ամէն:

Ամբողջ հաւատացեալ ժողովուրդը համակ լոռութիւն դարձած արցունքաթաթախ սրտերով սպասում է իրենց համբուրելի Հայրապետի վերջին տեսութեան: Ահաւասիկ Վեհափառի մարմինը իջեցուեց փոսը եւ թում էր թէ Հայոց Հայրապետը վերջին հայեացք գցելով մշտանթարթ Արարատին, հոգեկոշող Սուրբ Էջմիածնին եւ իր շուրջը խմբուած հոգեւոր եւ աշխարհիկ դասին ու հաւատացեալ ժողովրդին բարբառում էր. «Աղօթքս արարեք վասն իմ հարք իմ, եղբայրք իմ եւ որդիք, օրհնեսցէ զձեզ Քրիստոս Փրկիչ մեր. պահեսցէ հաստատուն ի հաւատս իւր՝ մինչեւ ի սահմանեալ կէտ կոչմանս այսորիկ. եւ խաղաղութիւն Տեառն եղիցի ընդ ձեզ յաւիտենից յաւիտեանս. Ամէն»:

Յաւերժ լոյս քեզ Վեհափառ, այժմ Տիրոջ օթեաններում վաստակիր եւ վայելիր Քո այնքան քարոզած յաւիտենական խաղաղութիւնը: Իսկ Լուսաւորչաշաւիղ ժառանգիդ համար, վստահ ենք, որ մաեւ այս պահին Քեզ յուզող մտահոգութեան խնդրով աղօթք բարձրացնելով առ բարեգութեան Աստուած ասում ենք. «Աղաչեմք զքեզ Տեր Աստուած արարիչ հոգւոց եւ մարմնոց. մի՛ երբէք ընդ վայր հարցես զհօտս սորա եւ զհաւատացեալս քո հօտ՝ թողլով անհովիւ. այլ տացես ի վերայ ժողովրդեան քոյ՝ զոր եւ լցուցես Հոգւովդ քով սրբով լինիլ նոցա հովիւ ըստ սրտի քում հովուել զնոսա իմաստութեամբ: Ամէն»: